

Uzraksts par e-parakstu dokumentā – lieks un maldinošs

Dr.oec., Ieva Kalve, Rīgas Stradiņa universitātes docente, organizāciju vadības un dokumentu pārvaldības speciāliste

Attīstoties dokumentu digitalizācijai un elektroniskā paraksta izmantošanai, praksē joprojām sastopami ieradumi, kam nav tiesiska pamatojuma un kas var radīt neskaidrības. Kā piemēru var minēt uzrakstu dokumenta beigās: “Dokuments parakstīts ar e-parakstu un satur laika zīmogu”. Šāds uzraksts nekad nav bijis obligāts dokumenta elements. Turklāt šāda norāde ne tikai ir lieka, bet arī maldinoša, jo var radīt iespaidu, ka tieši šis uzraksts piešķir dokumentam juridisku spēku vai apliecina tā autentiskumu. Patiesībā visa nepieciešamā informācija jau ir ietverta pašā e-parakstā un laika zīmogā, kas tehniski pievienoti dokumenta failam un pārbaudāmi ar attiecīgiem rīkiem.

Ko paredz normatīvie akti?

Saskaņā ar [Elektronisko dokumentu likumu](#), [Dokumentu juridiskā spēka likumu](#) un [Ministru kabineta \(MK\) noteikumiem Nr.558](#) “Dokumentu izstrādāšanas un noformēšanas kārtība” dokumenta juridisko spēku nosaka tā noformējums atbilstoši prasībām, kā arī parakstīšana ar drošu elektronisko parakstu, ja tas ir elektronisks dokuments.

Ne likumi, ne MK noteikumi neparedz pienākumu dokumentā norādīt, ka tas ir parakstīts ar e-parakstu vai satur laika zīmogu. Elektroniska dokumenta juridiskais spēks tiek nodrošināts ar tehniski pievienotu parakstu un laika zīmogu, un tas ir pārbaudāms, izmantojot elektroniskās parakstīšanas rīkus, piemēram, eParaksts.lv, “Adobe Acrobat”.

Arī [regula 910/2014](#) par elektronisko identifikāciju un uzticamības pakalpojumiem elektronisko darījumu veikšanai iekšējā tirgū

paredz, ka kvalificētam elektroniskajam parakstam ir tāds pats juridiskais spēks kā pašrocīgam parakstam, un kvalificēts elektroniskais laika zīmogs apliecina dokumenta pastāvēšanu konkrētā brīdī. Šīs tehniskās garantijas nav atkarīgas no papildu teksta dokumentā.

Savukārt Tieslietu ministrijas (TM) izstrādātajās “Dokumentu izstrādāšanas un noformēšanas vadlīnijās” skaidri un nepārprotami ir norādīts, ka atrunas “Dokuments parakstīts ar drošu e-parakstu un satur laika zīmogu” lietošana nav paredzēta un var būt nelietderīga vai pat maldinoša. Tas skaidrojams ar to, ka elektroniskajā vidē jebkurš saņēmējs var pārbaudīt parakstu un laika zīmogu neatkarīgi no šādas norādes dokumentā. Savukārt izdrukātā dokumenta versijā šī atruna var radīt maldinošu priekšstatu, jo izdruka nav parakstīta un nesatur laika zīmogu. Jāatceras, ka izdrukāts e-dokuments zaudē juridisko spēku un izmantojams tikai informatīvi. Tādēļ šāda atruna ir nevajadzīga.

TM vadlīnijas iesaka šādu uzrakstu lietot tikai īpašos gadījumos, piemēram, ja tiek veidots dokumenta atvasinājums papīra formā ar pilnu juridisko spēku, noformējot apliecinājuma uzrakstu, un dokumentā vizuāli nav redzams paraksts un laika zīmogs, bet ir vajadzīga informācija par to, ka oriģināls ir bijis elektroniski parakstīts.

Dažkārt, pat apzinoties šī uzraksta nevajadzīgumu, to turpina lietot ieraduma pēc. Rezultātā dokumentos tiek saglabāta lieka informācija, kas neatbilst normatīvajām prasībām.

Kāpēc ne tikai lieks, bet pat maldinošs?

Šī norāde var radīt iespaidu, ka tā ir obligāts dokumenta elements. Ir gadījumi, kad dokumentu sagatavotāji kļūdaini uzskata, ka bez šāda uzraksta dokuments nav pareizi noformēts, un tādēļ atsakās pieņemt dokumentu, kurā tas nav iekļauts.

Tāpat šī norāde var mazināt uzticību digitālajam parakstam. Ja lietotājs redz šādu uzrakstu, viņš var kļūdaini pieņemt, ka bez tā

nav iespējams pārliecināties par elektroniskā paraksta esamību vai dokumenta derīgumu, lai gan tas neatbilst patiesībai.

Šāda norāde nedod nekādu papildu juridisko aizsardzību. Uzraksts neietekmē ne dokumenta autentiskumu, ne juridisko spēku, jo šo funkciju nodrošina elektroniskā paraksta tehniskās sastāvdaļas, nevis manuāli pievienots teksts, kas var būt, bet var arī nebūt.

Izdrukāts e-dokuments zaudē juridisko spēku un izmantojams tikai informatīvi

Norāde var būt pretrunā dokumenta strukturētībai. Dokumentu izstrādes un noformēšanas kārtība paredz, ka dokumentā iekļaujamai informācijai jāattiecas uz pašu dokumenta saturu un jānodrošina tā juridiskais spēks, nevis jāsniedz informācija par tā tehniskajām īpašībām.

Šeit noderēs atgādinājums par to, kā pārbaudīt e-parakstu un laika zīmogu. Pareiza pieeja nav vienkārši uzticēties saņemtajam elektroniskajam dokumentam, pieņemot, ka viss ir kārtībā (jo īpaši, ja redzams šāds uzraksts), bet gan vienmēr izmantot oficiālos e-paraksta pārbaudes rīkus. Latvijā ir pieejami vairāki valsts izstrādāti un uzturēti bezmaksas rīki:

- eParaksts.lv – tiešsaistes platforma, kas ļauj pārbaudīt dokumenta paraksta derīgumu, parakstītāju identitāti un laika zīmoga esamību;
- “eParakstītājs” – programma, kas nodrošina drošu un ērtu elektronisko dokumentu parakstīšanu datorā;
- “eParakstsLV” – mobilā lietotne, kas dod iespēju viedierīcēs pārbaudīt un elektroniski parakstīt dokumentus;
- “Adobe Acrobat Reader” paplašinājums – atverot PDF failu, programmatūra automātiski pārbauda e-paraksta derīgumu un sniedz informāciju par laika zīmogu.

Papildu valsts nodrošinātajiem risinājumiem pastāv un rodas arī citi jauni uzticami rīki, kuri atbilstoši [regulai 910/2014](#), ļauj visā Eiropas Savienībā (ES) izmantot kvalificētus e-parakstīšanas, e-

parakstu pārbaudes, identifikācijas u. tml. pakalpojumus.

Piemēram, “Dokobit” ir tiešsaistes platforma, kas nodrošina dokumentu e-parakstīšanu un pārbaudi, atbalstot gan Latvijas, gan citu ES valstu kvalificētos elektroniskos parakstus atbilstoši regulas prasībām.

Tāpat daudzas organizācijas izmanto speciālo programmatūru, kurā jau ir iestrādāti e-paraksta pārbaudes rīki. Šie rīki sniedz tehniski un juridiski pamatotu apliecinājumu, kas ir daudz drošāks un precīzāks nekā jebkurš dokumentam manuāli pievienots teksts.

Piemērs

Uzņēmums nosūta elektroniski parakstītu līgumu PDF formātā, kurā dokumenta beigās ir norāde “Dokuments parakstīts ar e-parakstu un satur laika zīmogu”. Kas notiek tālāk? Divi tipiskākie nepareizas rīcības piemēri ir šādi:

- Saņēmējs negrib vai neprot lietot e-parakstu, tādēļ dokumentu izdrukā vienā vai vairākos eksemplāros, pats paraksta ar roku un uzskata, ka ar dokumentu viss ir kārtībā – abas puses to ir parakstījušas. Reizēm pat šo “izstrādājumu” ieskenē un nosūta otram pusei, uzskatot to par pilnvērtīgu dokumentu. Taču tā nav, jo – lai dokuments iegūtu juridisku spēku, visiem parakstiem jābūt vienā nesējā: vai nu visi paraksti ir papīra formā, vai visi ir elektroniski parakstīti.*
- Saņēmējs dokumentu izdrukā, pievieno šo izdruklietai, bet saņemto e-pastu kopā ar e-dokumentu izdzēš. Pēc kāda laika tiek veikta pārbaude, un tiek konstatēts, ka izdrukā nav iespējams pārbaudīt ne parakstu, ne laika zīmogu – tie pastāvēja tikai elektroniskajā versijā. Tomēr papīra dokumentā joprojām ir šī frāze, kas var maldināt pārbaudītājus un radīt strīdu par dokumenta autentiskumu. Ja šāda uzraksta nebūtu, nebūtu arī maldinošā efekta, un izdrukli neviens neuzskatītu par pilnvērtīgu dokumentu ar juridisku spēku.*

Kādi ir iemesli, kāpēc šī nepareizā “tradīcija” saglabājas? Šī uzraksta lietošana bieži skaidrojama ar:

- vēlmi “pielikt punktu” un radīt vizuālu sajūtu, ka dokuments ir “aizzīmogots”;
- nezināšanu par normatīvo regulējumu un elektroniskā paraksta tehnisko darbību.

Ieteikumi organizācijām:

- izglītēt darbiniekus par elektronisko parakstu juridisko spēku un pārbaudes iespējām;
- nepievienot lieku informāciju dokumentos, ja tā nav paredzēta normatīvajos aktos vai dokumenta saturiskajās prasībās;
- iekļaut iekšējās vadlīnijās skaidru norādi, ka e-paraksta un laika zīmoga esamība ir pārbaudāma tikai ar tehniskiem līdzekļiem, nevis ar teksta ierakstu dokumentā.

Tātad uzraksts “Dokuments parakstīts ar e-parakstu un satur laika zīmogu” nav ne obligāts, ne juridiski nozīmīgs. Tas pielīdzināms nepareizai “tradīcijai”, kas saglabājusies drīzāk ieraduma nekā nepieciešamības dēļ. Elektroniskā paraksta un laika zīmoga vērtība ir tehniskajā risinājumā, nevis vizuālā norādē dokumentā. Lai izvairītos no pārpratumiem un paaugstinātu digitālās pratības līmeni, ir būtiski atteikties no šādiem liekiem elementiem un paļauties uz oficiālajiem pārbaudes rīkiem.